

BERTHA BULCSU;

Írók, színészek, börtönök

Eörsi István (ítélet: 8 év)

Írók, színészek. A szellem emberei. Letartóztatják és börtönbe vetik őket, akár a közönséges bűnözőket.

Az elmúlt évtizedekben nem ment ritkaságszámba az ilyesmi Magyarországon sem. Bertha Bulcsu jeles író tizenkét kiemelkedő börtönviselt értelmiségit szólaltat meg abban az interjúkötetben, amely az Új Idők kiadásában jelent meg. Ebből a kötetből közlünk részleteket.

(15)

Mihelyt hallottam, hogy a Nagy-budapesti Munkástanács megalakult, jelentkeztem az Írószövetségben Dérynél, mert már 56 előtt és Kardelj és Đilas révén a jugoszláv kommunisták iránt bizonyos érdeklődést éreztem. Nem tudtam, hogy a jugoszláv szisztéma mennyire tökéletes. Kértem, hogy küldjenek oda megfigyelni.

- Déry akkor választmányi vagy elnökségi tag volt?

Eörsi: - Forradalmi bizottsági tag volt. Déry javaslatára, rögtön javasolt Benjamin is, a Nagy-budapesti Munkástanácsban én lettem az Írószövetség összekötője. Ezenkívül részt vettem az Élünk című illegális lap munkájában, melyet szintén Obersovszky Gyula és Gáli Józsa szerkesztettek, és ami végül a legtöbb évet hozta nekem a nyolcból, amit kaptam. Ezt vették a legsúlyosabban, mert mi csináltuk a nótüntetést, mi kezdtük propagálni azt, hogy november 23-án délben egy órára álljon le az élet. A nótüntetést Obersovszkyval együtt találtuk ki.

- Te mint képzett értelmiségi nem érezkedted, hogy egy világhatalommal álltok szemben?

Eörsi: - Részben éreztük, de nem akartuk ellenállás nélkül megadni magunkat. Ne felejtsetd el, hogy akkor totális ellenállás volt, ha Rác Sándor azt mondta, hogy általános sztrájk, leállt az ország. Ilyen hatalma Magyarországon senkinek nem volt, mint Rác Sándornak és a Munkástanács legfelső vezetőinek. Volt bennünk egy kevés reménysugár. Én közben biztos voltam abban, hogy lefognak, és ülni fogok. Levendel Laci felajánlotta, hogy bújjak el a szanatóriumában. Galgóczi Erzsébet pedig azt ajánlotta, hogy disszidáljunk.

- Ezek szerint vártad a letartóztatást?

Eörsi: - Obersovszkyt negyediken, Gálit hatodikán lefoglák. Akkor már meg voltak számlálva a napjaim. Engem azon a napon fogtak le, amikor a Munkástanácsot betiltották.

- Hol tartóztattak le?

Eörsi: - A Munkástanács központi épületében, ez a Dózsa György úti MÉMOSZ székház volt. Részt vettem a 8-i ülésen, ahol Rác Sándor javaslatára határozat született az általános sztrájk ügyében. Rác berontott a terembe: „Salgótarjánban lövik a munkásokat, bennem is van annyi kommunista még, hogy ezt ne tűrjem... Micsoda kormány ez, nekünk tárgyalásokat ígért, közben lövik a népet.” Elhatároztuk, hogy másnap reggel kihirdetjük az általános sztrájkot, de 24 óra hallgatást fogadtunk. Másnap reggel elbúcsúztam a mamától, mondtam neki, hogy délre hazajövök, de ez másként sikerült. Feltűnt nekem a székházban, milyen furcsa, hogy csupa fiatalember van a lépcsőházban, és biliárdoznak. Sokan gyanút fogtak és visszafordultak. Ugyanaz a borkabátos férfi állt az ajtóban, aki eddig mindig ellenőrizte a megbízóleveleket. „Menj be ott hátul a szobába, le vagy tartóztatva” - mondta és nem adta vissza megbízóleveletem. Beépített ember volt. Összegyűltünk ott vagy százötvenen, kétszázán, s bevitték bennünket a Deák téri rendőrkapitányságra. Egyenként vittek fel bennünket. Engem két kiber kísért, elkezdtem üvölni a lépcsőházban, majd az utcán is, hogy értesítsék Déry Tibort, értesítsék az Írószövetséget. Azt mondták, ha nem fogom be a számat, megjáróm, ha szökni próbálok, belém lőnek.

- Rendőrök voltak vagy civilek?

Eörsi: - Civilek. Az egyiket ismertem látásból, ott szokott állni Angyal István házában az udvarán. A rendőrkapitányságon nekem két kérdést tettek föl. Az

egyik: mi volt a Munkástanács tegnapi határozata? Mondtam, hogy 24 óras hallgatást ígértünk, erről nem tudok beszélni. A másik kérdés: miért kiabáltam az utcán? Magatartásom okait firtatták. A végén voltunk ott vagy százhuszan. Felolvastak nyolc nevet, akiknek ott kell maradni. Én nem voltam köztük. Azt mondta az ezredes, hogy menjünk haza még utoljára, de többet ne hazudozzunk. Akkor legnagyobb döbbenetemre a saját hangomat hallottam: Tudja mit?! Hazudik maga meg a Kádár! Erre ott tartottak kilencediknek. De ezzel csak egy-két napot vesztettem. Amikor a Fő utcában egy orosz tiszt elkezdett kihallgatni, ez a közbiztonság egyáltalán nem érdekelte.

- Szovjet NKVD-s tiszt hallgatott ki?

Eörsi: - Igen, de csak egyszer.

- Tudott magyarul?

Eörsi: - Nem, a tolmácsnője a Gondolat vagy valamelyik akkori kiadó munkatársa volt. Csinos, kedveskedő hölgyecske, fiatal és egészen kicsi. Ártatlanul kacérkodott velem és mindenki-vel, itt tanult, orosz ösztöndíjas volt. Én hülye, rákacsintottam, de elkezdett üvölni velem, hogy ne bizalmaskodjak. Az orosz tiszt udvarias volt, ironikus és udvarias.

- Fizikai kényszert alkalmaztak ellened?

Eörsi: - Nem vertek meg, ha erre gondolsz.

- Akkor mit csináltak veled?

Eörsi: - A Fő utca rendjébe bele kellett simulni. Az ember fázott, mint a kutya, nem fűtötték a zárkát. Egy darab pokróca volt mindenkinek, a pokróc alá ruhástul befeküdt az ember, de mihelyt betette a kezét a takaró alá, elkezdtek rúgni a vasajtót. Hosszú ideig azt hittem, hogy a tiszta férfiúágomra akar-nak vigyázni, de ők állítólag arra ügyeltek, hogy ne lehessenek öngyilkos. A hosszú folyosón valaki mindig berakta a pokróc alá a kezét, így egész éjjel rúgták a folyosón az ajtókat. Heteken át nem lehetett aludni. Hozzájárult a kihallgatások légköréhez, hogy halálosan fáradt, kiatlan emberek kerültek a nyomozók elé.

- Ez magánzárka volt?

Eörsi: - Magánzárka. A Fő utcába december 9-én kerültem és január 25-én vittek át a Markóba. Hosszú ideig egyedül voltam, utána hoztak egy Táky Gyula nevű Széna téri harcos gyereket. Ezt először kivitték a Szovjetunióba, ott kopaszra nyírták, aztán úgy hozták vissza.

- És a Markóban?

Eörsi István

Eörsi: - Az ügyészségi nyomozás a Markóban folyt, négyágyas zárkában voltunk huszonnyolcan, néha harmincan. Az ágyak között voltak a szalmazsákok, az ágyak alatt is feküdtünk mindenfelé. Egy angolvédé volt a zárkában.

- Itt sem alkalmaztak kényszert?

Eörsi: - Engem nem bántottak, de nagyon sok emberrel beszéltem, akit vertek. Például március 15-én behoztak egy csomó embert, akiket gumibottal összeverték. Szentlőrinci közép-csator, elfelejtettem a nevét, akinek a tarkójától a bokájáig lerágták az összes bőrét, amikor belépett, levetette az ingét és a nadrágját, s azt mondta, nézzetek ide! A fejétől a talpáig lila volt. Gumibottal minden millimétert megdolgoztak rajta. Később is rengeteg emberrel találkoztam, akiket összeverték. Márianosztrán, akinek az első két foga hiányzott, arról tudtuk, hogy Békéscsabáról jött. Ott feltehetőleg működött egy rendőrnemző, akinek az volt a szenvedélye, hogy az első két fogát kiverte mindenkinek. A rendőrségen gyakori volt a verés, a vidéki rendőrségeken még gyakoribb. Rettenetes kínzásokról hallottunk. De a letöltőházakban ritka volt a fizikai kényszer. Ítélet után a vidéki házakban ha valakivel nagyon ki akartak szúrni, akkor bevitték egy üres zárkába és titokban megverték. Tilos volt verni.

(Folytatjuk)